

Ege Coğrafya Dergisi, 20/1(2011), 1-16, İzmir
Aegean Geographical Journal, 20/1 (2011), 1-16, İzmir—TURKEY
2014 yılında yayımlanmıştır.(Published in 2014)

DİKİLİ VE BERGAMA TURİZMİNİ BÜTÜNLEŞTİRMEDE COĞRAFİ FAKTÖRLERİN ROLÜ

*The Role of Geographical Factors for Tourism Integration
in Dikili and Bergama Districts of Izmir, Turkey*

Fusun BAYKAL

*Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü, 35100 Bornova İzmir
fusun.baykal@ege.edu.tr*

Gözde EMEKLİ

*Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü, 35100 Bornova İzmir
gozde.emekli@ege.edu.tr*

Emre ATABERK

*Ege Üniversitesi, Turizm ve Otelcilik Meslek Yüksek Okulu, Bergama İzmir
emre.ataberk@ege.edu.tr*

Abstract

Dikili and Bergama are the two neighbouring districts of Izmir province in Turkey. Dikili is a coastal tourism destination; Bergama, as for, is known with its cultural attractions. The competition strength of Dikili as a coastal tourism destination is weak when compared to south Aegean destinations. On the other hand, the level of cultural tourism development in Bergama is not sufficient to make use of its potential. Thus, it can be suggested that these two nearby destinations who have mainly different tourism attractions –coastal and cultural-, can cooperate in the frame of “integration in tourism”. Many of the possibilities to provide and facilitate cooperation in tourism sector between Dikili and Bergama are mostly based on the geographical features. These are mainly the proximity (geographical location of these districts) and that they have diverse attractions being complementary to each other. This article aims at revealing the geographical basis to lead such integration and exemplify possible applications. Besides, the advantages of integration in tourism sector for the two destinations are focused.

Key words: tourism attraction, tourism integration, geographical factors, Dikili, Bergama

Öz

Dikili ve Bergama, İzmir iline bağlı ve birbirine komşu olan iki ilçedir. Dikili kıyı turizmde, Bergama ise kültürel turizmde adını duyurmuş destinasyonlardır ancak Dikili'nin kıyı turizmde güney Ege destinasyonlarına göre rekabet gücü zayıf, Bergama'nın ise kültürel turizmde gelişme performansı istenilen düzeyde değildir. O takdirde, bu iki ilçenin dünyada pek çok uygulamalarını gördüğümüz “turizmde bütünleşme” temelinde çeşitli ortaklıklara gitmeleri, bir çözüm yolu olarak önerilebilir. İki ilçe arasında turizmde bütünleşmeyi sağlayacak ve kolaylaştıracak çok sayıda olanakların büyük kısmı coğrafi özelliklere bağlıdır. Bunlardan başlıcaları; iki ilçenin komşuluğu (coğrafi konum) ve birbirinden hem farklı, hem de birbirini tamamlayacak doğal ve kültürel çekiciliklere sahip olmalarıdır. Bu çalışmada; iki ilçeyi turizmde çeşitli ortaklıklara götürecektir coğrafi temelleri ortaya koymak ve bunlardan gücünü alacak uygulamalardan örnekler vermek amaçlanmıştır. Ayrıca, son olarak turizm ortaklığının sağlayacağı yararlar üzerinde durulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Çekicilikler, Turizmde Bütünleşme, Coğrafi Faktörler, Dikili, Bergama.

GİRİŞ

Turizmde bütünleşme/bütünleşiklik konusu (entegrasyon/entegre), bu makalede coğrafya ve turizmin ara kesitlerinden (buluşma noktalarından) biri olan “mekân” üzerinden konu edilecektir. Mekân olarak seçilen yerler Dikili ve Bergama ilçeleridir.

Bütünleşme kavramı, günümüzde turizm planlaması ve yönetiminde yerini sağlamlaştırmıştır (Gunn, 1988; Innskeep, 1991; Butler, 1999; Youell, 2003'e göre; Saxena vd., 2007). Bütünleşik planlama, sürdürülebilir bütünleşik koruma, bütünleşik yönetim, bütünleşik pazarlama adı altında sayısız çalışmalar yapılmaktadır. Turizm etrafında bütünleşmenin birçok gerekçesi vardır, şu örnekler verilebilir (Baykal vd., 2013):

- Coğrafi yapının turizmde mekânsal bütünleşmeyi kolaylaştırması, hatta gerekli kılması (dağların, göllerin, akarsuların bir veya birçok bölge-ülke tarafından paylaşılması gibi)
- Turizm ortaklıklarının günümüzde ihtiyaç haline gelmesi ve yeniliklerin uygulanmasını kolaylaştırması
- Turizmde işbirliği - güç birliği, antlaşma-birleşmenin getirdiği kazanımlar (istihdam, gelir, istikrar, tasarruf, optimum kullanma, koruma, rekabet vd).

Bütün bu gerekçelere bağlı olarak turizmde bütünleşme temelinde şu girişimler başlatılmaktadır: *ortak planlama, ortak düzenleme ve ortak projeler, ortak yatırımlar ve ortak işletmeler, ortak STK'lar, ortak paket turlar, ortak organizasyonlar (etkinlikler), ortak yönetim, ortak tanıtım ve pazarlama* vd.

Turizmde bölgesel işbirliği, turizmin etkin gelişiminde ön koşul olarak kabul edilmektedir. Bölgesel işbirlikleri, bölgelerin çekim gücünü arttırarak, daha fazla turist gelmesini ve daha uzun konaklama yapılmasını sağlamaktadır. Öte yandan “büyük kent-küçük kent ilişkisi” kurularak bölge içi bağlılık yaratılmaktadır. Bunun sonucunda da yerleşim birimleri arasında olumsuz rekabete girmek yerine, birlikte hareket etmek daha büyük faydalar sağlayacağından turizmin olumlu etkileri de o denli artmaktadır. Bu tür bağlantılar “kümedenme” olarak da nitelendirilmektedir (İçöz vd., 2002).

Turizmde doğrudan mekâna dayalı/mekânla iç içe olan çeşitli bütünleşme yolları vardır. Aşağıda, turizmde mekânsal bütünleşme yolları tanıtılmakta ve örnekler verilmektedir.

Turizmde Destinasyonlararası Bütünleşme

Turizmde kısaca “*varış noktası*” ya da “*turistin yaşadığı yerden ayrılıp, tatil, iş gezisi vb. için gideceği yer*” olarak tanımlanan destinasyonlar, turizmde çok çeşitli ortaklıklara gitmektedirler. Zaten destinasyonun kendisi, turist denilen tüketici

gruba (müşterilere) bütünleştirilmiş hizmetler (ürünler) sunması ve sunduğu coğrafi mekânın da “ilişkiler bütünü” olması nedeniyle doğrudan bütünleşmeyi temsil etmektedir. Çünkü turizm bölgeleri, turizm ürünlerinin karışımı niteliğinde olup, müşterilere bütünlük bir deneyim sunarlar (Bahar ve Kozak, 2005).

Destinasyonlararası ortaklıkların temelinde “turizmin rekabet ortamında birlikte hareket etmek, olanakları ekonomik kullanmak” yatmaktadır. Talebe hızla cevap verebilmek açısından destinasyonlar arası bütünleşme bir çözüm olarak seçilmektedir (Aydın, 2009).

Destinasyon işbirliği çalışmalarının şu nedenlerden dolayı daha da yaygın hale geldiği ileri sürülmektedir (Clark, 2006): “yerel seviyede yüksek rekabeti anlamsız kılan entegre global pazarların yükselişi, global olayların giderek daha fazla bir tür bölgesel pazarlama şekli olarak kullanımı, turizmi daha geniş etkiler yaratabilmek amacıyla kullanma isteği, turizmin yarattığı ek olanakları kullanma isteği”.

Turizmde işbirliğine giden yerleşmelere şu örnekler verilebilir:

- İngiltere; *Edinburg-Glasgow*, İtalya; *Milano-Torino*, Kanada-ABD; *Vancouver-Seattle* vd. çeşitli organizasyonlar etrafında turizmde işbirliğine gitmişlerdir (Clark, 2006).
- Almanya; Baden-Württemberg eyaletindeki *Stuttgart, Heidelberg, Freiburg, Mannheim, Karlsruhe, Ulm, Heilbronn, Pforzheim, Tübingen ve Reutlingen* kentleri, bölgenin turizm pastasından daha fazla pay alabilmek amacıyla ortak paydaları Kara Ormanlar için “*Kara Ormanlar Turizm Birliği*”ni kurmuşlar, tanıtım ve pazarlamayı tek elden yapmaktadırlar (Köfteoğlu, 2012).

Türkiye’de henüz birbirine komşu destinasyonlar arasında planlı ve örgütlü turizm ortaklıkları olmasa da, Selçuk ve Kuşadası arasında kendiliğinden bir süreçle bütünleşme görülmektedir. Selçuk’a Efes, Meryem Ana ve Selçuk Müzesi için gelen milyonlarca turist büyük bir kısmı Kuşadası Limanı’na gelen

kruvaziyer yolcularıdır. Diğer taraftan, Selçuk’a konaklamalı gelen turistlerin, Kuşadası’nda turistik hizmetlerin daha fazla gelişmiş olması nedeniyle günbürlük gittikleri görülmektedir (Baykal vd., 2013).

Turizmde Ülkelerarası (Sınır ötesi) Bütünleşme

Sınır komşuluğu yapan ülkeler arasında aynı coğrafi bölgeyi paylaşanlar ortak projeler yapmaktadırlar. Bu projelerin en fazla görüldüğü mekânlar, kıyı turizminin planlanacağı kıyılardır. Sözelimi, Bulgaristan-Romanya arasında Karadeniz kıyıları ve Fildişi Sahili ülkeleri arasında makro boyutta kıyı planları gibi.

Sınırötesi turizm işbirliklerine şu örnekler verilebilir:

- *Leman Gölü*, Fransa ve İsviçre’nin ortak gölüdür, o nedenle 1995 yılında “*Sınırsız Leman Derneği*” kurulmuştur. Derneğin amacı, Leman bölgesinin, komşu Alplerin ve Gruyère yöresinin miras zenginliklerini müşteri değişimi yaparak dinamik bir yaklaşımla pazarlamaktır (<http://www.lemansansfrontiere.org>)
- Fransa-İsviçre-İtalya’nın Alp Dağları’nı paylaşan bölgeleri arasında yaratılan *L’Espace Mont-Blanc/Mont-Blanc Bölgesi* girişimi, sınır-ötesi işbirliklerine ve mekânsal bütünleşmeye en güncel ve en başarılı örneklerden birisidir. Bu girişimin dört temel hedefi arasında “*doğal ve kültürel kaynakları koruyacak bütünlük turizmi teşvik etmek*” yer almaktadır. (<http://www.espace-mont-blanc.com>).
- *Oresund Bölgesi*, Danimarka ve İsveç arasında deniz aşırı bir bölge olup, “*iki ülke-tek destinasyon*” sloganıyla yola çıkmış, Kopenhag ve Malmö kentlerini ortak pazarlamak üzere bir proje hazırlanmıştır (Ünlü-Yücel, 2005).

Turizm Türleri Arasında Bütünleşme/Bütünleştirme

Özellikle, kıyı turizmi ile iç kısımlardaki turizm türleri çeşitli organizasyonlar etrafında bütünleştirilmekte, kıyıları ve hinterlandı aynı anda

kullanılmaktadır. Sözelimi: UNESCO Dünya Kültürel Mirası Listesi'nde yer alan İtalya'nın Po Deltası kıyısındaki tarihi *Commachio* kasabası ile ondan 48 km içerdeki tarihi *Ferrara* kenti; bölge yöneticileri tarafından, bir bütün olarak ele alınmış, kıyı turizmi, kültürel turizm ve doğa turizmi bütünleştirilerek bir paket ürün haline getirilmiştir (ÇEKÜL, 2005).

DİKİLİ'NİN ÇEKİCİLİKLERİ VE TURİZMDE KULLANIMI

Doğal Çekicilikler

Coğrafi konum ve yer şekilleri: Dikili ilçesi; Ege Bölgesi'nde Ege Bölümü'nün kuzey kıyılarında yer almaktadır. Batısında Ege Denizi, kuzeydoğusunda Madra Dağı, güneyinde Çandarlı Körfezi ile çevrelenmiştir. Dikili; Bergama (İzmir), Ayvalık (Balıkesir), Midilli Adası (Yunanistan) ile komşuluk yapmaktadır (Şekil: 1). Dikili ilçe merkezi, İzmir'e 118 km, Ayvalık'a 42 km, Bergama'ya 27 km uzaklıktadır.

İlçeyi kuzeydoğudan çevreleyen *Geyikli Dağı*, oldukça engebeli bir topografya yaratır (Geyikli Tepesi, 1062 m). Bergama üzerinden kuzeydoğuda *Madra Dağı*'nda yükselti 1300 metreyi geçerken, *Bakırçay Ovası*'nda 20-25 metreye iner. İlçenin güneyinde *Karadağ* volkanik kütlesi yer alır (781 m.) (Şekil: 2).

Nebiler köyü yakınlarında *Yelköprü Mağarası* bulunur. Dikili-Çandarlı arasındaki kıyı morfolojisini alçak ve yüksek kıyılar ile adalar oluşturmaktadır. Dikili kıyıları toplam 42 km uzunluğa sahiptir. Dikili kıyılarına yakın olarak konumlanmış altı ada bulunmaktadır: *Kara Ada*, *Kızkulesi Adası*, *Güvercin Adası*, *İkikızkardeşler Adası*, *Garip Adası*, *Kalem Adası*. İlçenin büyük kısmı Bakırçay Ovası'nın delta kısmından oluşmaktadır. Bu çevrede kurulmuş olan antik *Elaia* liman kenti, alüvyonlaşmayla bugün 3-4 km iç kısımda kalmıştır (Sertkaya-Doğan, 2005). Dikili "*Birinci Derece Deprem Kuşağı*" içinde yer almaktadır.

İklim: Dikili Meteoroloji İstasyonu'nun verilerine göre yıllık ortalama sıcaklık 16.4°C'dir. Dikili'de yaz aylarında yüksek sıcaklıklar ölçülürken, kış mevsimi serin-ılık geçmektedir. Eylül ayı ile

birlikte artmaya başlayan yağış miktarı yaz aylarına doğru minimum seviyeye yaklaşır. Dikili'de deniz suyu sıcaklığı Ağustos ayında ortalama 22,3°C'dir. Dikili'nin iklim koşulları, kıyı turizmi için Haziran-Eylül aylarını içine alan 3-4 aylık uygun bir dönem yaratırken, diğer turizm türleri için yılın tüm ayları uygunluk taşır. Şüphesiz ilkbahar ve sonbahar ayları, doğaya dayalı turizm türleri için her zaman daha çekicidir.

Su kaynakları: *Bakırçay*, ilçenin güney kıyılarında *Çandarlı Körfezi*'ne dökülür. İlçenin diğer akarsuları *Boğazhisar Çayı* ve *Müsellim Deresi*'dir. Nebiler köyü yakınlarında bir şelale bulunmaktadır. İlçenin tek büyük gölü *Karagöl*'dür. Göl çevresi yaklaşık 800 m kadar, derinliği birkaç metredir. İlçe sınırları içinde iki jeotermal alan bulunmaktadır. Dikili'nin bazı mahallelerindeki konutlar jeotermal enerjiyle ısınmaya başlamışlardır. Ayrıca, jeotermal sular seracılıkta da kullanılmaktadır (Ataberk ve Baykal, 2011).

Toprak ve bitki örtüsü: İlçe toprakları özelliklerini, alüvyal ve kolüvyal birikme alanlarından almaktadır. Dikili çevresindeki topraklar "*Akdeniz Toprakları*" grubuna girerler. Dikili'de yüksek rölyefteki bitki örtüsü, tipik Akdeniz formasyonları olan kızılçam, karaçam, göknar, ladin ve makilerden oluşur. Ayrıca, meşe, palamut ve fundalıklar yayılış gösterir. Fıstık çamları yoğun olarak Kozak Yaylası ve Geyikli Dağı'nda bulunur. Akarsu boylarında çınar, söğüt ve kavak ağaçlarına kümeler halinde rastlanır.

Kültürel Çekicilikler

Tarihsel geçmiş, arkeolojik alanlar ve eserler: Dikili'nin günümüzden 4000-5000 yıl öncesine inen uzun bir yerleşim tarihi vardır. *Aioller*, Dikili toprakları üzerinde *Aternaus*, *Pytani*, *Astria*, *Teutronia*, *Elaia* gibi kentleri kurmuşlardır (Hergül, 2008). Dikili'nin bir beldesi olan *Çandarlı*'da bir *Aiolis* kenti olan *Pitane* kurulmuştur. Osmanlı Devleti'nin 1462 yılında Midilli Adası'nı alması ile birlikte Çandarlı Körfezi'nden Çanakkale Boğazı'na kadar olan bölge, Osmanlı kontrolüne geçmiştir. Dikili ilçe merkezinin bilinen tarihi, son dönem Osmanlı kasabası olduğunu göstermektedir. Nitekim en eski

yapı *Bahriyyun Cami*, H.1303 (M. 1886-1887) arası nahiye, 1928'den itibaren ilçe haline gelmiştir tarihli. Dikili, 1868 yılına kadar köy, 1868-1928 (Muti, 2005'e göre; Kaplan, 2008).

Şekil 1: Dikili ve Bergama'nın İzmir İline Göre Coğrafi Konumu

Figure 1: Geographical location of Dikili and Bergama districts in the province of Izmir

Şekil 2- Dikili ve Bergama'nın Doğal Coğrafi Birimleri

Figure 2: Natural geographical units around Dikili and Bergama

Kırsal yerleşmeler ve geleneksel kültür: Dikili'nin 25 köyü, dağlarda, dağ etekleri, ovalar ve kıyılarda yer almaktadır. Dikili köylerinin bir kısmı, ilçede turizmin gelişmesi ve ikinci konutların yapılmasıyla büyük değişimler yaşamaya başlamışlardır. Buna karşılık Dikili'de hala Yörük aşiretlerinin gelenekselliğini koruyan otantik köylerini de bulmak mümkündür (Eriş, 1998). *Bademli* köyü, ilçenin en büyük ve en gelişmiş köylerinden biridir. Konaklama tesisleri kıyıda ve kıyı karşısındaki *Kalem Adası*'nda konumlanmıştır. *Yaşibey*, Bademli köyü yakınındadır ve bu köy de turizme yabancı değildir. *Kocaoba*, *Mazılı*, *Yenice*, *Samanlık* ve *Çağlan* köylerinde Yağcıbedir kilim ve halıları dokunmaktadır (Gazete Dikili, 17 Ocak 2011). Dikili'nin tek ova köyü olan *Kabakum'un* deniz kıyısında ikinci konutlar ve turistik tesisler kurulmuştur. *Salihler* köyü Dikili'nin en fazla nüfuslu köyüdür. Köyün deniz kenarındaki *Salihleraltı* mevki, ikinci konutlarla dolmuştur. *Nebiler* köyü, kaplıcası, şelalesi, mağarası, küçük antik kent kalıntıları, eski un değirmenlerinin yıkıntıları ve eski mezarlığı ile tanınmaktadır (Hergül, 2008).

Dikili'nin kültürel kaynakları arasında geleneksel kırsal kültür ve ona bağlı olarak el dokuma halıcılığı önem taşımaktadır. İlçede zeytin ve zeytinyağı, tulum peyniri öne çıkan yerel ürünleri oluşturmaktadır (Ataberk ve Baykal, 2011).

Dikili'de güncel kültür: Dikili, İzmir'in göreceli olarak az nüfuslu (ilçe merkezi 17.895; Çandarlı beldesi 4.989; toplam nüfus 34.358 kişi) bir ilçesi olup 25 köyü bulunmaktadır. Dikili kent merkezinde Kaymakamlık ve Belediye çevresi, günlük yaşamın en yoğun ve hareketli olduğu yerlerdir. Çandarlı beldesi kış aylarında sönükleşmekte, Kabakum ve Salihleraltı mevkileri yaz ayları dışında boşalmaktadır. Turistik organizasyonlar (şenlikler, kutlama günleri) ve Salı pazarı, kente canlılık yaratmaktadır. Dikili Barış, Demokrasi ve Emek Şenlikleri (1-4 Eylül) uzun yıllardan beri düzenli olarak yapılmaktadır.

Ekonomik etkinlikler: İlçe yüzölçümünün yaklaşık ¼'i tarım arazisidir. Zeytin ve zeytinyağı en önemli üretimlerdir. Sebze ve zeytin fidesi yetiştirilen seralar vardır. Hayvancılık ikincil

geçim kaynağıdır. Genel olarak büyükbaş, küçükbaş, kanatlı yetiştiriciliği ve arıcılık yaygındır. Dikili'nin önemli geçim kaynaklarından birisi de derin su balıkçılığıdır. Dikili'de zeytinyağı ve un fabrikaları, mandıralar, granit işletmeleri faaliyet göstermektedir. Tarım ve maden ürünleri Dikili Limanı'ndan ihraç edilmektedir (İZTO, 2007).

Hizmet Çekicilikleri

Dikili'de ulaşım, konaklama, yeme-içme ve alışveriş gibi turizm hizmetleri gün geçtikçe çeşitlenmektedir. Sağlık ve güvenlik, gümrük, banka, sigorta, hukuk vd. kentsel hizmetler yeterli düzeydedir ancak ilçede, resmi bir tanıtım ofisi yoktur. Dikili'de turizmle ilgili sivil toplum kuruluşlarının bulunmaması da büyük bir eksikliklerdir.

Dikili'de ilçe dışı bağlantılar, karayolu ve denizyolu ile sağlanmaktadır. Dikili'ye denizyoluyla yolcu getiren gemiler, Dikili Limanı'na yanaşmaktadır. Yolcu gemileri (Midilli gemileri ve kruvaziyerler) en fazla Mayıs-Eylül ayları arasında gelmektedir. İlçenin yat limanı, demiryolu ve havayolu bağlantısı yoktur.

Dikili'de konaklama birimleri arasında en dikkat çekici özellik, dört ve beş yıldızlı otellerin olmaması, buna karşılık pansiyonların oldukça yaygın bulunmasıdır. Haftalık, aylık, sezonluk ev kiralama şekli de çok kullanılan bir yöntemdir. İlçede 2010 yılı itibarıyla 41 tesis ve 2437 yatak ve 15.787 ikinci konut (hane olarak) yer almaktadır.

Dikili'de turiste yönelik yeme-içme, eğlence ve alışveriş hizmetleri, ilçe merkezi ve Çandarlı beldesinde toplanmıştır. Bu hizmetlerin bir kısmı otellerin bünyesinde, bir kısmı da ayrı olarak dağılıp göstermektedir. Dikili haftalık pazarı (Salı), yaz aylarında Midilli Adası'ndan gelenler için açılan alışveriş pazarı (Cumartesi), alışverişin en canlı olduğu kesimlerdir. Dikili turizmi, iç turizme dayalıdır. Dış pazardan henüz yeterli talep alamayan Dikili, Midilli Adası'na yakınlık avantajını çok iyi kullanmalıdır. Ayrıca Bergama'ya yakınlık da Dikili'ye gelecek kruvaziyer gemilerin arttırılmasında önemli bir avantajdır.

Tablo 1: Dikili için SWOT Analizi
Table 1: SWOT Analysis for the tourism sector in Dikili

GÜÇLÜ YÖNLER	FIRSATLAR
<ol style="list-style-type: none">1. Coğrafi konumun uygunluğu2. Gümrük hizmeti veren Dikili Limanı'nın varlığı3. Midilli Adası'nın yakınlığı ve Dikili-Midilli arasında düzenli yolcu taşımacılığı4. Dikili art-ülkesinde dünyaca ünlü Bergama antik kentinin varlığı5. Kıyı turizmüne uygun uzun kıyı şeridi ve temiz deniz6. Göl, mağara, orman, şelale, adalar ve eşsiz manzara güzellikleri gibi doğal çekiciliklerin zenginliği7. Zeytin-zeytinyağı, tulum peyniri gibi yerel ürünler, halıcılık ve kırsal kültür8. Çok sayıda, rezerv açısından çok zengin, hastalıkları iyileştirme gücü yüksek termal suların varlığı9. Kıyı turizmi için her bütçeye uygun konaklama olanakları	<ol style="list-style-type: none">1. Denizyolu ve karayolu ile kolay ulaşılabilirlik2. Midilli Adası ve Bergama'nın yakınlığın dış turizme açılmayı kolaylaştırması3. Kruvaziyer turizminin dünyada yükselişi, Akdeniz ve Ege Denizi'nde yaygınlaşması4. Kıyı turizminin hala dünyanın en popüler turizm türü olması ve Mavi Bayrak'lı plajların çekicilik yaratması5. Kıyı turizmüne alternatif turizm türleri ve etkinliklerinin (ekoturizm, kırsal turizm, agroturizm, yürüyüş ve bisiklet yolları vb) dünyada kabul görmesi6. Özgünlüğünü korumuş kırsal kültürlerle ilginin artması, keşif amaçlı turistik gezilerin çoğalması7. Dünyada sağlık turizminin ilgi görmesi, termal suların tedavi ve zindelik verici özelliklerinin keşfedilmesi8. Konaklamada ucuzluğun her zaman talep görmesi
ZAYIF YÖNLER	TEHDİTLER
<ol style="list-style-type: none">1. Coğrafi konumun kıyı turizmi için iklim dezavantajı yaratarak turizm sezonunu kısaltması2. Midilli Adası'nın çok yakın olmasına rağmen ilişkilerin bugüne kadar pek gelişmemiş olması3. Dikili'ye denizyoluyla gelen turistin az olması ve kruvaziyer gemilerin çok az uğraması4. Kıyıların kimi yerlerde aşırı betonlaşması5. Dikili Limanı'nın ilçe merkezinde yer alması nedeniyle turizmi olumsuz etkilemesi6. Kırsal alanlarda turizmi geliştirme bilincinin olmaması7. Doğal ve kültürel kaynakların turistik ürüne çevrilmemiş olması, kırsal ortamlarda konaklama olanağının bulunmaması8. Termal su kaynaklarının turizmde kullanılmaması9. Konaklayan kişi sayısı ve kalış süresinin az olması10. Turizmin stratejik ve eylem planının olmaması11. Turizmle ilgili STK'nın olmaması12. Turizmde yerel yönetim, kamu yönetimi, yerel halk ve STK'nı buluşturan yerel örgütlenmenin olmaması	<ol style="list-style-type: none">1. Güney Ege ve Akdeniz'de iklim koşullarına bağlı kıyı turizmi sezonunun uzun olması2. Yunanistan'ın Türkiye'ye vize uygulaması3. Ege Denizi'nin kuzeyine güneyine oranla çok az sayıda kruvaziyer gemilerinin uğraması4. Betonlaşan ve altyapı sorunları olan kıyı turizmi merkezlerine talebin giderek azalması5. İzmir ili turizmde batı ve güneye göre kuzeye ilginin daha az olması6. Sağlık turizminin gelişmemiş olması nedeniyle Dikili'nin marka haline gelememesi, pazarda yerini alamaması7. Plansız gelişmenin, uzun vadede ciddi sorunlara yol açma riskini taşıması8. İkinci konut yapılaşmasının görsel kirlilik, betonlaşma, altyapı sorunları yaratarak kıyı turizmini tehdit etmesi9. Turizmde yerel örgütlenmenin olmamasından dolayı, turizm bilinci ve yerel farkındalığın zayıf olması

Çekiciliklerin Turizmde Kullanımı

1. Ege Denizi ve kıyıları, Dikili kıyı turizmi için büyük bir çekiciliktir. Kıyı turizminin en yoğun kullanım alanı; ilçe merkezinden kuzeye Ayvalık (Altınova beldesi) sınırına kadar kesintisiz uzanan, yaklaşık 16 km uzunluğundaki kumsal plaja sahip kıyılardır (Kabakum ve Salihleraltı mevkiileri). İkinci yoğun kullanım alanı ise; güneyde Çandarlı kıyılarıdır ki, yaklaşık 15 km boyunca ikinci konut alanları parçalı şekilde bu kıyılarda yer almaktadır. *Kalem Adası*'nda yerleşme

olmamasına rağmen bir turistik konaklama tesisinin varlığı, kıyı turizminin ada ortamındaki tek örneğini teşkil etmektedir. Böylece, Dikili kıyılarının kıyı turizmde aktif olarak kullanıldığı söylenebilir.

2. Dikili'nin coğrafi konumu, Midilli Adası'na yakınlığı, deniz sınır kapısının oluşu, deniz ve kıyı özellikleri, kruvaziyer turizmi ve yat turizmi için uygun bir ortamın olduğuna işaret etmektedir ancak her iki turizm türü de gelişmemiştir. İlçede, yat limanının olmaması,

yat turizminin gelişmesi önündeki en büyük engeldir.

3. Zengin termal su potansiyeli, termal turizm yoluyla henüz değerlendirilmemektedir.
4. Dağlar, bitki örtüsü, akarsular ve göller, mağaralar, manzara güzellikleri, ekoturizm için yüksek bir potansiyel taşımaya rağmen, bugün yalnızca sınırlı şekilde doğa yürüyüşleri ve bisikletli geziler için kullanılmaktadır.
5. Kırsal kültür, kırsal turizm için büyük bir potansiyel oluşturmaktadır, ancak bu turizm türü de gelişmemiştir.

Görüldüğü gibi; Dikili çok sayıda çekiciliğe sahip olmasına rağmen bunların çok azı değerlendirilmiş, kıyıları dışında hemen hemen hiçbir alan turizme açılmamıştır. Bu durum, gelecekte Dikili-Bergama turizm bütünleşmesi için bir dezavantaj değil, avantaj kabul edilmelidir çünkü bütünleşik turizm planlaması gündeme geldiğinde kıyı turizmi, kruvaziyer turizm, yat turizmi ve termal turizm, Bergama turizm türleri ile bütünleşebilme, birbirlerini tamamlayabilme fırsatı yaratacaklardır (Baykal vd. 2013).

BERGAMA’NIN ÇEKİCİLİKLERİ VE TURİZMDE KULLANIMI

Doğal Çekicilikler

Coğrafi konum ve yer şekilleri: Bergama, Ege Bölgesi'nin Ege Bölümü'nde ve Bakırçay Havzası'nda yer almaktadır. İlçenin kuzeyden Balıkesir Ayvalık, Burhaniye ve İvrindi ilçeleri (Balıkesir), doğudan Kınık (İzmir) ve Soma (Manisa), güneyden Manisa merkez ilçesi ve Aliağa (İzmir), batıdan ise Dikili (İzmir) ile çevrilidir. (Şekil: 1). Bergama, İzmir kent merkezine 110 km, Ayvalık'a 60 km, Dikili'ye 27 km uzaklıktadır.

Bergama, 1688 km² yüzölçümüne sahip büyük bir ilçedir. Bergama topografyasının temelini kuzeyde *Madra Dağı* ve güneyde *Yund Dağı* ile bu iki dağ arasındaki *Bakırçay Havzası* oluşturur (Şekil: 2). Havzanın tabanında ve ortasından geçen *Bakırçay*, çevresinde aynı isimde geniş bir ova oluşturur.

Madra Dağı'nın orta kesiminde *Kozak Yaylası*, farklı bir birim olarak kendini belli eder. Geniş bir fıstık çamı ormanı ile örtülü yayla, manzara güzellikleri, arkeolojik değerleri, kanyonları, jeolojik oluşumları, su kaynakları ve kırsal kültürel değerleri ile ilgi çekici bir ortamdır (Emekli, 2003a). Bergama'nın Çandarlı Körfezi'nde yaklaşık 5 km kıyısı vardır. Bu kıyıları, Bakırçay'ın delta alanına girdiği için yer yer bataklık ve sulak alan durumundadır. *Kazıkbağları (Zeytinbağı)* adı verilen mevkide kumsal bir plaj bulunmaktadır.

İklim: Bergama Meteoroloji İstasyonu'nun verilerine göre; ilçede yıllık ortalama sıcaklık 16° C'dir (Koçman, 1993). Bergama'da yıllık yağış miktarı ortalama 650 mm civarında olup, yağışlar kış mevsiminde toplanmıştır (%51), yaz aylarında ise yok denilecek kadar az yağış düşmektedir. Böylece, Ege Bölgesi'nde hüküm süren *Akdeniz Termik Rejim Tipi*'nin burada da etkili olduğunu söylemek mümkündür (Emekli, 2001).

Su kaynakları: Bergama, akarsular ve yeraltı su kaynakları açısından oldukça zengindir. En önemli akarsu *Bakırçay*'dır. Bergama'da Kestel Barajı, Yortanlı Barajı ve Madra Barajı (Ayvalık ilçe sınırında) bulunmaktadır. Dikili'de olduğu gibi Bergama ilçesinde de jeotermal su kaynakları bulunmaktadır. Bergama Jeotermal Alanı'nın oluşumu Yunt dağı volkanitleri akiferine bağlıdır. İlçede jeotermal enerji, yaklaşık 400 konutta ve tarımda da kullanılmaktadır (Bergama Kaymakamlığı, 2012).

Toprak ve bitki örtüsü: Kozak çevresinde kahverengi kireçsiz orman toprakları hâkimdir. Fıstık çamı ormanlarının anakayasası granittir. Granitin kaba bünyeli ve gevşek topraklar vermesi ağaç köklerinin derine ulaşmasına izin vermekte ve fıstık çamının gelişmesine yardımcı olmaktadır (Emekli, 2003b). Bergama'da, Akdeniz ikliminin tanıtıcı elemanları olan maki, garig ve kızılçam hâkimdir. *Kozak Yaylası* kendine özgü bitki örtüsü ile ön plana çıkmaktadır. Kozak Yaylası'na çıkılırken yol boyunca, badem, ceviz, incir, erik, çitlembik, zeytin, incir, çınar, erguvan, böğürtlen, hayıt, zakkum, çınar ve kavak ağaçlarına rastlanır. Yayla, bir fıstık çamı ormanı görünümündedir. Ayrıca, kuzeyde ve güneyde kızılçam ormanları

yer almaktadır. Yükseltinin 1000 m'nin üzerine çıktığı yerlerde karaçamlar görülür.

Kültürel Çekicilikler

Tarihsel geçmiş, arkeolojik alanlar ve eserler: Bergama'nın *Prehistorik* dönemlerden beri bir yerleşme yeri olduğu bilinmektedir. *Pergamon, Hellenistik Dönemin* en görkemli kültür ve sanat merkezlerinden biri olmuştur. *Zeus Sunağı, Athena Tapınağı, Kütüphane, Büyük Saray, Tiyatro, Kent Duvarı* bu dönemde inşa edilmiştir. *Bergama Akropolü* kent merkezinin 4 km kuzeydoğusunda bulunmaktadır. *Trajan Tapınağı*, Akropol'un en yüksek yerindedir. *Bergama Tiyatrosu* dik bir yamaç üzerine yükselen etkileyici görünümüyle Hellenistik Dönemin en güzel mimari eserlerinden biridir (Emekli, 2001; Emekli, 2003b). **Bergama, Roma Döneminde** de önemli bir merkez özelliğine sahiptir. *Serapis Tapınağı*, Bergama'nın en büyük yapısı olup, kırmızı tuğla ile inşa edildiği için halk tarafından "*Kızılavlu*" olarak adlandırılmaktadır. *Asklepion kutsal alanının* İ.Ö. 4.yüzyıldan beri var olduğu ve Hellenistik dönemde geliştiği, ancak en parlak dönemini İ.S. 2.yüzyılda yaşadığı bilinmektedir. Asklepion'un en önemli ve en güzel yapısı *Asklepion Tapınağı'dır* (Akurgal, 1989). **Bizans döneminde** Bergama, eski ününü ve üstünlüğünü yitirmeye başlamıştır. Hıristiyanlığın yedi kilisesinden birinin Kızılavlu içinde yer aldığı ileri sürülmektedir.

Selçuklu ve Osmanlı döneminde Bergama'da Türk-İslam eserleri içinde camiler (*Selçuk Minaresi, Şadırvan Camisi Ulu, Cami Kurşunlu Cami, Hacı Hekim Camisi, Laleli Cami, Ansarlı Cami, Şadırvanlı Cami, Aslancı Cami, Kulaksız Cami, Yeni Cami, Yeşilli Cami, Emir Sultan Cami, Hatuniye Cami, Selimiye Cami* vd) başta gelmektedir. Hanlar (*Taşhan, Çukurhan*), hamamlar (*Tabaklar Hamamı, Küplü Hamam, Hacı Hakim Hamamı, Çınarlı Hamam*), köprüler (*Kayın köprüsü ve Şeytan Köprüsü*) ve *Bergama Bedesteni* örnek verilebilir. Paşa Ilıcası Mevkii'nde yer alan *Allianoi'nin* küçük bir termal merkez olduğu sanılmaktadır. Kozak Yaylası'nda *Perperene* antik kentinin kalıntıları bulunmaktadır (Emekli, 2001; Emekli, 2003b).

Bergama Müzesi, 1936'da hizmete açılmıştır. Müzenin oluşturulmasında *Osman Bayatlı'nın* gayretleri büyüktür. Müzenin *Etnografya Salonu'nda* Türk-İslam sanatına ait eserleri görmek mümkündür (Emekli, 2001; Emekli, 2003b).

Uluslararası Bergama Kermesi, 1938 yılından beri yapılmaktadır. Günümüz kermesinde, yöreye özgü oyun ve eğlencelerin yanı sıra sanatçılar konserler vermekte, forum, sempozyum ve paneller, yazarlarla söyleşiler, film gösterileri ve çeşitli sergiler ve yarışmalar düzenlenmektedir.

Kırsal yerleşmeler ve geleneksel kültür: Bergama kırsal yerleşmeleri arasında *Kozak Yaylası* köylerinin ayrı bir yeri vardır. Bu köylerde en çok; çam fıstığı üretimi, hayvancılık, parke taşı işçiliği ve işletmeciliği, orman işçiliği, bağcılık, zeytincilik ve halıcılık yapılmaktadır (Sözer, 1990). Geçen yüzyıllarda kurulmuş birer Yörük (aşiret) yerleşmesi olan 17 köy, genellikle kurucu Türkmen ailesinin veya boyunun adını taşırlar. Bu köylere bağlı yaylalara çıkılıp geleneksel yaylacılık yapılmaktadır. *Çamavlu, Kıranlı, Terzihaliller, Hacıhamzalar, Aşağıcuma, Yukarıcuma ve Yukarıbey* halıcılıkta öne çıkan köylerdir. Yerel kültürünü koruyan ve yaşatan Kozak köyleri turizm açısından çok önemli bir çekicilik kaynağıdır (Emekli, 2003a).

Ege Bölgesi'nin en geniş fıstık çamı ormanı, *Kozak Yaylası*'ndadır. Özel mülkiyete ait yaylalarda çam kozalakları, Şubat ayında 3-4 gün içinde toplanır. Haziran ve Temmuz aylarında evlerin önünde "harım" denilen yerde kıştan beri bekleyen kozalaklar yayılır, güneşte açılması beklenir ve fıstıklar kozalaklarından ayrılır.

Kozak'taki granit parke taşı üretimi de önemli bir geçim kaynağı olmaya başlamıştır. *Terzihaliller, Aşağıcuma, Hacıhamzalar* granit ocaklarının yoğunlaştığı köylerdir.

Bergama'da güncel kültür: Bergama'nın 114 köyü ve 5 beldesi (Ayaskent, Bölcek, Göçbeyli, Yenikent, Zeytindağ) bulunmaktadır. Bergama ilçe merkezi nüfusu 60.559 kişi, toplam nüfusu 101.158 kişidir.

Bergama’da günlük yaşam, kent merkezinin ana caddelerinde ve kent meydanında dağılıp gösterirken, yıl içindeki kültürel, sanatsal ve sportif etkinlikler, kentliyi-köylüyü, yerliyi-turisti ve ilçe dışından gelenleri bir araya getirmektedir. İlçedeki sivil toplum kuruluşları arasında *Bergama Kültür ve Sanat Vakfı ve Bergama Turizm Derneği* ön plana çıkmaktadır. İlçede, iki adet turizm danışma bürosu bulunmaktadır. Bergama’nın en önemli turizm organizasyonu *Uluslararası Bergama Kermesi*’dir (İZTO, 2007).

Ekonomik etkinlikler: Tarım, en önemli gelir kaynağıdır. Tütün, buğday, pamuk, zeytin ve üzüm en başta gelen tarımsal ürünlerdir (<http://www.berto.org.tr>). Dikili-Bergama çevresinde 2002 yılında başlayan seracılık, günümüzde de devam etmektedir (Ataberk vd., 2011; Bergama Kaymakamlığı Brifing Raporu, 2012). Bergama’da büyükbaş ve küçükbaş hayvancılık, kümes hayvancılığı ve arıcılık da yapılmaktadır. İlçede tarımsal sanayi (pamuk çırçır tesisleri, zeytinyağı fabrikaları, çam fıstığı atölyeleri vd) gelişmiştir (<http://www.berto.org.tr>). Tarıma dayalı bir diğer sanayi kolu da tekstil ve yan ürünleri sanayidir. Turizmin gelişmesiyle birlikte dokuma sanayi ve yöreye özgü el sanatlarına olan ilgi artmıştır.

Bergama yöresi madencilik açısından zengin bir potansiyele sahiptir. İşletilmekte olan maden yatakları granit, mermer, altın, perlit ve taş ocaklarıdır.

Bergama’da ticaret, son derece canlı bir yapı sergilemektedir. İlçede pamuk, tütün, peynir, salça, fıstık gibi ürünlerin ticareti de yapılmaktadır. Bunların dışında kireç, çimento, granit, mermer, parke taşı ve tekstil ürünlerinin satışı da önem taşımaktadır (Emekli, 2001).

Hizmet Çekicilikleri

Bergama’nın dış bağlantılarında kullanılan ulaşım sektörü yalnızca karayoludur. İlçeye en yakın tren istasyonu Soma’da yer almaktadır (42 km). Bergama yakın çevresinde havaalanı yoktur. Bergama kent merkezi-Akropolis arasında bir teleferik hattı bulunmaktadır.

Bergama ilçesinde otellerin en dikkate değer tarafı, dört ve beş yıldızlı otellerin yokluğudur. Toplam 16 konaklama tesisinin 714 yatağı vardır.

Bergama’ya gelen turistler genellikle günübirlik turlarla gelirler ve öğle yemeğini ilçe merkezinde alırlar. Bu yüzden ilçede sekiz restoran bulunmaktadır. Bergama’nın marka olmuş yerel yiyecekleri çam fıstığı ve helvası, tulum peyniri ve Bergama köftesidir. Turistler ilçede son derece az konaklama yaptıkları için eğlence sektörü gelişmemiştir. Tarihi Arasta en önemli geleneksel alışveriş merkezidir. Ayrıca, son dönemde İzmir yönünden Bergama girişine uzanan karayolu üzerinde iki adet modern alışveriş merkezi hizmete açılmıştır. Bergama’da satın alınabilecek yerel turistik hediyelik eşya *Bergama Parşömeni*’dir (Gönlügür, 2007).

Bergama’nın Dikili (27 km) ve Ayvalık’a (60 km) yakın konumu ve bu ilçelerde deniz sınır kapılarının olması, Midilli Adası’ndan Bergama’ya turist gelmesini kolaylaştıracak çok önemli bir fırsattır (Baykal vd., 2013).

Çekiciliklerin Turizmde Kullanımı

1. Bergama’nın arz çekicilikleri içinde *kültürel çekicilikler* başta gelmektedir. Türk-İslam eserlerinin turistik kullanımı antik dönem eserlere göre daha zayıftır. Bergama Kermesi, Bergama Müzesi etkinliklerle daha aktif ve canlı kılınmalıdır.
2. Bergama’nın doğal çekicilikleri; ekoturizm için yüksek bir potansiyele işaret etmesine rağmen, bugün yalnızca sınırlı şekilde doğa yürüyüşleri ve bisikletli geziler için Kozak Yaylası çevresi bir kullanıma sahiptir.
3. Bergama kırsal dünyası oldukça korunmuş ve zengindir. Ne var ki köyler, kırsal turizme (konaklamalı) açılmamışlardır.
4. Bergama’nın termal su kaynakları hem zengin hem de antik dönemlerden beri tedavi amaçlı kullanılan kutsal su olarak kabul gören sulara (Asklepion, Allianoi ve Kleopatra Güzellik İlacı) sahiptir. Ancak, ilçede termal turizm gelişmemiştir.

5. Hediyeelik ürünlerin (parşömen kağıdı, oniks hediyeelik eşyalar, çam fıstığı ve ürünleri, çam balı, halı, kilim vd) çoğu kaliteli ve özgün olmaktan uzaktır. İlçenin tarihsel kimliği hediyeelik eşyalarda çok daha fazla kullanılmalıdır.

Bergama'nın doğal ve kültürel çekicilikleri, son derece çeşitli ve eşsiz kaynaklardan oluşmakla birlikte, büyük oranda günübirlik ziyaretlere konu olmakta, potansiyelin çok az bir kısmı kullanılmaktadır. Bu kullanılmayan potansiyel, gelecekte Dikili-Bergama turizm ortaklığı için büyük bir fırsat oluşturacaktır (Baykal vd., 2013).

Tablo 2: Bergama için SWOT Analizi
Table 2: SWOT Analysis for the tourism sector in Bergama

GÜÇLÜ YÖNLER	FIRSATLAR
<ol style="list-style-type: none">1. Coğrafi konumun uygunluğu2. Bergama'nın antik Pergamon'un kenarında gelişmesi3. Bergama'nın "İlkler Bergaması" gibi bir ünvana sahip olması,4. Pergamon'un dünyaca tanınması, eşsiz tarihsel mirasın varlığı5. "Bergama Kermesi"nin köklü ve özgün, her yıl düzenlenen bir organizasyona sahip olması6. Korunmuş kırsal kültürel kaynaklar ve özel yerel ürünler: çam fıstığı, üzüm, peynir vb.7. Kozak Yaylası ve fıstık çamı ormanları8. Antik dönemde de kullanılmış termal su kaynakları9. Bergama Kültür Sanat Vakfı (Berksav)10. E.Ü Bergama MYO'nun varlığı	<ol style="list-style-type: none">1. Kolay ulaşılabilirlik2. Marka kentlerin her zaman büyük ilgi görmesi3. Eşsiz kültürel mirasın nitelikli turisti çekmesi ve kültürel turizmi geliştirmesi4. Uluslararası etkinliklerin pazar ülkelerini çeşitlendirmesi5. Dünyada ve Türkiye'de kültürel turizm, sağlık turizmi, ekoturizm, kırsal turizm, agroturizm gibi turizm türlerine talebin artması6. Türkiye turizm stratejisinde kültürel mirasa büyük önem verilmeye başlanması7. Turizmle ilgili tüm işlerde "yerel örgütlenmenin" çok önemli olması ve girişimcilik ruhunu geliştirmesi8. Üniversitelerin, turizmle ilgili çalışmalara her zaman katkı vermesi
ZAYIF YÖNLER	TEHDİTLER
<ol style="list-style-type: none">1. Otoyol, havaalanı, demiryolu gibi ulaşım hizmetlerinin olmaması2. Kültürel turizmin antik dönemle ünlenmesi, Türk-İslam eserlerinin kültürel turizmde az kullanılması3. Konaklayan kişilerin ve kalış süresinin az olması4. Yerel kimlikli hediyeelik ürünlerin azlığı5. Kent içi yönlendirme levhalarının az olması ve ören yerlerinin gece ışıklandırılmaması6. Kültür ve Turizm Md.'nün yanlış yerde olması7. Kent merkezi, Akropol, Kızıl Avlu ve Asklepion'u gezdirecek ulaşım araçlarının olmaması8. Yerel kırsal kültürün ve doğal coğrafi kaynakların turizmde çok az kullanılması9. Turizmle ilgili stratejik ve eylem planının olmaması10. Turizmde yerel örgütlenmenin olmaması	<ol style="list-style-type: none">1. Kuzey Ege'ye dış turizm talebinin azlığı,2. İzmir Limanı kruvaziyer yolcularının Bergama'ya çok az gelmesi3. Kültürel turizmin konaklama yaratamaması4. Konaklama zayıflığının turizm gelirlerini azaltması ve girişimcilik ruhunu köreltmesi5. Bergama imajının anılara tam yerleşmemesi6. İzmir yakın çevre turları kapsamında Bergama'ya düzenlenen turların zayıf kalması7. İç turizmde kültürel turizme ilginin az olması8. Turizmde yerel örgütlenme bilinci ve farkındalığının olmaması10. Plansız gelişmenin, uzun vadede ciddi sorunlara yol açma riskini taşıması

DİKİLİ VE BERGAMA TURİZMİNİ BÜTÜNLEŞTİRMENİN GEREKÇELERİ, COĞRAFİ OLANAKLAR VE UYGULAMA ÖRNEKLERİ

Gerekçeler

1. Dikili ve Bergama'nın turizm potansiyeli olan, ancak kullanılmayan alanlarını turizmde

kazandırmak. Böylece yeni turizm alanlarında yeni turizm türlerini uygulayarak her iki ilçenin çekiciliğini arttırmak.

2. Turistlerin kalış süresini uzatmak.
3. Turizm sezonunu uzatmak.
4. Turizmin on iki ay yapılabilmesini sağlamak.

5. Turistleri iki ilçeye dağıtarak turizm gelirini arttırmak.
6. Altyapı sorunlarını iyileştirmek.
7. Turizm hizmet kalitesini arttırmak.
8. Yerel girişimciliği canlandırmak.
9. Turizm yatırımcılarını daha kolay çekebilmek.
10. Turizm piyasasında daha güçlü rekabet edebilmek.
11. Yerel halk ve turizm aktörlerinin ilçeleri hakkındaki farkındalığını yükseltmek.
12. Doğal ve kültürel değerleri sahiplenme ve koruma bilincini geliştirmek.
13. Turizmde yenilikleri her iki ilçeye daha kolay sokabilmek ve yaratıcılıkları teşvik etmek.
14. Turizmi sürdürülebilir kılmak.

Bütün bu gerekçeler, Dikili-Bergama arasında turizm bütünleşmesinin gerekli olduğunun altını çizmektedir. Bu ortaklığı sağlayacak ve kolaylaştıracak olanakların bir kısmı coğrafya temellidir ve onlar aşağıda verilmektedir (Baykal vd., 2013).

Coğrafi Olanaklar

İki ilçenin birbirine yakınlığı: Dikili ve Bergama, sınır komşuluğu yapan iki ilçedir, ilçe merkezleri birbirlerine çok yakındır (27 km). Bu faktör, iki ilçe arasında turizme dayalı her türlü ortaklıkta, en başta gelen en önemli olanaktır. Çünkü turizme dayalı yapılacak her türlü ortak etkinlik ve ortak hizmetler, yakınlık sayesinde kolaylıkla yerine getirilebilecektir.

Midilli Adası'nın Dikili'ye, Dikili'nin de Bergama'ya yakınlığı: Bu yakınlık faktörü, Dikili'ye denizyoluyla gelecek yabancı turistlerin Bergama'ya son derece kolay ve kısa sürede ulaşabilmesine olanak vermektedir. Midilli'den denizyoluyla gelenlerin hedefi ister Dikili haftalık pazarı olsun, ya da Bergama tarihsel yerlerini ziyaret olsun, Midilli-Dikili-Bergama arasında

ticaret ve turizm koridorunun oluşmasında coğrafi konumun ne denli önemli olduğu ortaya çıkmaktadır.

İki farklı kimlik: Dikili, uzun kumsal plajlardan oluşan kıyılara, temiz sulara ve zengin deniz ürünlerine sahip Ege Denizi'ne; Bergama ise, eşsiz tarihsel geçmişe ve sayısız kültürel kaynaklara sahiptir. Bir tarafta deniz ve kıyılar, diğer tarafta tarih ve kültür, iki ilçe arasında turizmde birbirilerini tamamlamalarına ve ortak paket turlar hazırlamalarına büyük fırsat vermektedir.

Termal su zenginliği: Dikili'nin termal su potansiyeli günümüzde konutlarda ve seracılıkta kullanılmakta, turizm amaçlı ise tek bir tesiste sınırlı (yalnızca banyo amaçlı) olarak yararlanılmaktadır. Bergama'da termal su kaynakları tarihsel süreçte tedavi amaçlı kullanılmış, günümüzde hiçbir şekilde kullanıma açık değildir. Dikili'de günümüz konseptine uygun termal turizm ve tedavi tesisleri ile Bergama'da tarih temalı oluşturulacak tesisler, birbirini tamamlayarak Kuzey Ege'de güçlü bir termal turizm çekim alanı yaratabileceklerdir.

Korunmuş doğal ortamlar: Dikili ve Bergama'nın doğal coğrafyası; yer şekilleri, bitki örtüsü, su kaynakları, jeolojik formasyonları itibariyle hem korunmuş hem de birbirini bütünleyen bir yapıya sahiptir. Diğer ifadeyle; genelde birbirinin devamı niteliğindeki doğal ortamlar yanında özelde her iki ilçede farklılıkların olması, ekoturizme dayalı aktiviteleri çeşitlendirmektedir. Sözelimi Dikili'nin Nebiler ve Gökçeada köylerinin yer aldığı dağlık-tepelik alanlardan başlayacak doğa yürüyüş güzergâhları, Bergama'nın Kaplan köyü üzerinden Kozak Yaylası'na ulaşabilmekte, farklı peyzajlar ve bitki örtüsünü keşfetme fırsatı yaratmaktadır.

Korunmuş kırsal kültür: Dikili ve Bergama'nın kırsal yerleşmeleri, maddi ve manevi kültür değerleri açısından çoğu köyde benzerlik taşımakla birlikte, yerel otantik kimlikler de karşımıza çıkmaktadır. Kırsal dünya, hem köyler arasında karşılaştırmalı kültür coğrafyası araştırmaları yapmak, hem de kırsal turizm ve agroturizmi geliştirmek için son derece uygundur.

Dikili ve Bergama'nın coğrafya temelli benzer ya da farklı güçlerinin birleştirilmesi, olanakların birbirini tamamlamasına fırsat tanımak demektir. O halde bu ortaklığa ne zaman?, nasıl?, kimlerin önderliğinde? ve hangi yollarla (uygulamalarla)? başlanılmasına karar vermek yeterli olacaktır. Bu konuda yerel halkın ve turizm aktörlerinin görüşlerini almak üzere her iki ilçede geniş çaplı bir anket çalışması yapılmıştır (Baykal vd., 2013). Yukarıdaki gerekçelere bağlı olarak ve olanakları da göz önüne alarak, Dikili-Bergama arasında yaratılabilecek işbirliği (ortaklık) örnekleri, aşağıda verilmektedir.

Kaynağını Coğrafi Olanaklardan Alan Bütünleşik Turizme Ait Uygulama Örnekleri

Dikili-Bergama arasında turizm bütünleşmesine gidebilmek için ilk şart, aralarında turizm ortaklığını yürütecek bir birliğin kurulmasıdır. Bu birlik, turizmin bir politika, plan, program ve projelerle yürütülmesini sağlayacaktır. Nitekim dünyada turizm ortaklığı için çok sayıda planlama yapılmaktadır: *ortak stratejik planlama, ortak destinasyon yönetimi planlama, ortak ürün geliştirme ve tanıtım ile ilgili planlama, ortak projeler planlama* (Carter, 2008).

Dikili ve Bergama'nın turizm strateji planı ve turizm eylem planı bulunmamaktadır. İki ilçenin turizm ortaklığı gündeme geldiğinde ve bir örgüt kurulduğunda yapılacak ilk iş, yeni ortaklık karması etrafında ortak planın hazırlanmasıdır. Bu planlar doğrultusunda projeler yapılması ise ikinci önemli adımdır. İşte bu projelerde, gücünü coğrafi olanaklardan alacak birçok uygulama yapılabilir. Sözelimi ortak paket turlar, beraberinde çok büyük kazanımlar getirecektir: turistlerin kalış süresi ve gelir artarak ilçe ekonomilerine katkı verilecek, iki ilçenin çekim gücü yükselecek, Ege ve Akdeniz'de dolaşan kruvaziyer gemilerinin rotalarını kuzeye kırmalarını teşvik edecektir.

Dikili-Bergama ortak paket turları için çok sayıda örnek verilebilir (Baykal vd., 2013):

Kıyı turizmi+kültürel turizm: Dikili'nin kıyı turizmi ile Bergama'nın kültürel turizminin birbirini tamamlaması sağlanabilir. Bugün için

konaklama olanaklarının Dikili'de fazla olması bu ilçenin daha çok tercih edilebileceğini gösteriyorsa da, Bergama'da tarihsel dokuya uyumlu butik otellerin çoğalmasıyla, konaklama yeri olarak Bergama da tercih edilebilecektir.

Kıyı turizmi+kırsal turizm: Dikili'nin deniz ve kıyı çekicilikleri ile Bergama'nın Kozak Yaylası, Madra ve Yund dağlarına özgü kırsal kültürel çekiciliklerden kaynağını alan bir paket tur yaratılabilir. Kırsal alanlarda konaklama tesisi olmadığı için kıyıdaaki tesislerde konaklama yapılması, kırsal yerleşmelerde köy pansiyonculuğunun başlamasını teşvik edecektir.

Kruvaziyer turizmi+kültürel turizm: Dikili Limanı, Ege kıyılarında kruvaziyer turizmi için uğrak bir limana dönüştüğünde, yolcuların Bergama'yı ziyaret etmeleri gündeme geleceğinden kruvaziyer turizmi ve kültürel turizmin bütünleşmesi kendiliğinden ortaya çıkacaktır. Ayrıca kruvaziyer gemileri, Midilli üzerinden geldiğinde Midilli-Dikili-Bergama koridoru oluşacaktır.

Agroturizm+gastronomi turizmi: Dikili, deniz ürünleri açısından çok zengindir. Dolayısıyla deniz ürünlerine dayalı bir mutfak ile Bergama'nın tarımsal zenginliği, agroturizm ve gastronomi turizmi ortaklığında yakın çevre turlarında bütünleşecektir.

Ekoturizm+kırsal turizm: Dikili ve Bergama, ekoturizm ve kırsal turizm etrafında coğrafi mekânlarını ortak kullanabilirler. Her iki ilçenin birbirinden farklı doğal coğrafyalara, geleneksel kültürlere, ekonomik uğraşlara sahip köyleri bulunmaktadır. Dikili-Bergama arasında ormanlar, yaylalar, dağlar ve köyler, birçok güzergah boyunca gününbirlik ya da konaklamalı düzenlenecek paket turlarla turistlerin ilgisine sunulabilir. Bu turlar kapsamında kırsal yerleşmelerde konaklama gerekmekte, ancak bugün için bu olanak bulunmamaktadır. Bu turlar, köy pansiyonculuğunu teşvik edecektir.

Termal turizm+kültürel turizm: Dikili ve Bergama'nın turizmde bütünleşmesi, Dikili'nin termal turizm potansiyeli ile Bergama'nın kültürel turizm potansiyelinin birlikte değerlendirilmesini sağlayacaktır.

SONUÇ

Dikili ve Bergama, bugüne kadar turizmde önemli bir performans gösterememişlerdir. Belki kendi ekonomik yapıları içinde turizm, geçmişle bugün kıyaslandığında bir yere gelmiş gibi görünüyorsa da, geline düzey potansiyele oranla çok düşüktür. Aslında Dikili için kıyı turizmi, kruvaziyer turizmi ve termal turizm ilçeyi hemen turizmde atağa kaldıracak turizm türleridir. Ne var ki, yalnızca potansiyelin yüksek olması yetmemekte, birtakım iç ve dış engeller (tehditler) ilçenin turizm pazarında güçlü bir yer edinmesinin önüne geçmektedir. Bergama da aynı şekilde, kuzey Ege’de rakipsiz olarak kültürel turizmde bir numara olması gerekirken, yapılmayan/yapılamayan birçok iş nedeniyle, hak ettiği yeri bir türlü kazanamamaktadır.

Dikili ve Bergama’nın turizmde istenilen gelişmeyi gösterebilmeleri ve rekabet güçlerini arttırabilmeleri için, çok yönlü ortaklıklara gitmeleri gerektiğini, bunun için çeşitli ortaklık zeminleri olduğunu, mekânsal bütünleşmeyi sağlayacak ve kolaylaştıracak çok sayıda coğrafi olanakların bulunduğunu söyleyebiliriz. Bu olanaklar, Dikili ve Bergama’yı; kıyı turizmi, kültürel turizm, ekoturizm, kırsal turizm, agroturizm, gastronomi turizmi, kruvaziyer turizmi ve termal turizmde mekânlarını ortak kullanabilme fırsatları yaratmaktadır. Bu turizm türlerinin birçok aktivitesi, değişik temalar etrafında birleştirilerek, ortak paket turlar çerçevesinde turistlere sunulabileceklerdir. Şüphesiz, Dikili ve Bergama’nın turizmde mekâna dayalı olsun ya da olmasın birçok ortaklıklara imza atmaları, onları turizm pazarında çok daha güçlü kılacaktır. Bütün bunların yapılabilmesi için de aralarında örgütsel bir bağın kurulması gerekmektedir.

Dikili-Çandarlı-Bergama arasında 2007 yılında kurulması planlanan *Turizm Altyapı Hizmet Birliği* hayata geçirilememiştir. Bunun üzerine *Bergama Turizm Altyapı Hizmet Birliği* ve *Dikili Turizm Altyapı Hizmet Birliği* ayrı ayrı kurulmuşlardır. Bu ayrı yapılanma yerine, turizm ortaklıklarının önünü açacak yeni bir birliğe ihtiyaç olduğunu vurgulamak isteriz.

Dikili ve Bergama turizm bütünleşmesinin sağlayacağı yararlar çok yönlüdür. Kırsal turizmde bütünleşmenin yararları; ekonomik, çevresel, deneysel, sinerjik, koruma, gelişimsel, marka/ımaaj adı altında toplanmaktadır (Saxena, 2007; Clark, 2006). Dikili-Bergama turizm ortaklığının en büyük yararlarından biri konaklamanın artmasını sağlayacak olmasıdır. Ayrıca, şu anda Midilli Adası’ndan feribotlarla Ayvalık ve Dikili üzerinden Türkiye’ye giriş yapan yabancı turistler, Dikili-Bergama ortak paket turları yaratıldığı takdirde daha çok gelebileceklerdir. Yine iki ilçe ortaklığı, doğal ve kültürel alanların korunması konusundaki eksikliklerini kapatmasına fırsat tanıyacaktır.

Dikili ve Bergama, turistik yaşam eğrisinin (Butler, 1980’e göre; Özdemir, 2006) keşif, nüfuz etme ve gelişme aşamalarında bulunmaktadır. İki ilçe arasındaki turizm ortaklıkları, rekabet şanslarını arttıracak böylece dördüncü döneme (olgunluk) geçebileceklerdir. Turizm ortaklığı etrafında yapılacak işler, her iki tarafın turizm aktörlerinin ve yerel halkının dayanışmaya gitmesine aracılık edecektir. Turizmin birçok sektörle bağlantı içinde olması ve onlara performans kazandırması, bu iki ilçede de turizm hizmetlerine katkı verecek atıl vaziyetteki sektörleri canlandıracaktır. Ortaklığın her iki tarafın yararına en büyük katkılarından biri de kır ve kent insanını girişimciliğe teşvik edecek olmasıdır. Dikili ve Bergama, turizm ortaklığını başlattıkları takdirde, bu uygulama başka destinasyonlar için de örnek teşkil edebilecektir. Böylece, farklı bölgelerdeki turizm ortaklıkları arasında karşılaştırma fırsatı doğacak, deneyimler paylaşılacaktır.

TEŞEKKÜR

TÜBİTAK desteği ile yürütülen (Proje No: 109K323) ve 2010 yılında tamamlanan bu araştırma sırasındaki katkı ve yardımlarından dolayı Dr. İlkay SÜDAŞ’a teşekkür ederiz.

REFERANSLAR

- Akurgal, E., 1989. *Anadolu Uygarlıkları*. Net Yayınları, İstanbul
- Ataberk, E., Baykal, F., 2011. "Utilization of Natural and Cultural Resources of Dikili (Izmir) for Tourism", *Procedia Social and Behavioral Sciences*, **19** (2011): 173-180
- Ataberk, E., Kaplanoğlu, E., Meriç, M. K., 2011. "Dikili-Bergama Yöresi Sera İşletmelerinin Agroturizm Potansiyeli", *1.Ulusal Kırsal Turizm Sempozyumu*, 13-15 Eylül 2011, Karaman
- Aydın, S., 2009. *Turizmde Kentlerarası Bütünleşme*. <http://www.turizmforumu.net>, Erişim tarihi: 08.01.2010
- Bahar, O., Kozak, M., 2005. *Küreselleşme Sürecinde Uluslararası Turizm ve Rekabet Edebilirlik*. Detay Yayıncılık, Ankara
- Baykal, F., Emekli, G., Ataberk, E., Südaş, İ., 2013. *Sürdürülebilir Turizm Yaklaşımıyla Dikili ve Bergama'yı Bütünleştirme Potansiyeli*. Bergama Belediyesi Kültür Yayınları.
- Bergama Kaymakamlığı, 2012. *Brifing Raporu*, Bergama
- Carter, R., 2008. "The Principles and Practice of Planning and Managing Destinations" *UNWTO Conference on Destination Management and Marketing*, 16-17 September 2008
- Clark, G., 2006. "City to City Cooperation in Tourism", Paper presented at *Edinburgh-Glasgow Tourism Co-operation Conference*.
- ÇEKÜL, 2005. *Avrupa'da Sürdürülebilir Turizm Konulu Avrupa Çevre Bürosu Toplantısından Notlar*. <http://www.cekulvakfi.org.tr>, Erişim tarihi: 12.01.2010
- Emekli, G., 2001. *Bergama'nın Turizm Coğrafyası ve Turizmin Sosyo-Ekonomik Etkileri*, Bergama Belediyesi Kültür Yayınları, Bergama
- Emekli, G. 2003a. "Doğa ve Yerel Kültürün Eşsiz Uyumu: Kozak (Bergama/İzmir) Yaylası ve Turistik Potansiyeli", *Kastamonu'da Ulusal Dağlar Yılı Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, 241-247 Ankara
- Emekli, G., 2003b. "Bergama ve Selçuk'un İzmir'in Kültürel Turizmdeki Yeri" *Ege Coğrafya Dergisi*, **12** (1): 39-50
- Hergül, Ç., 2008. *Dikili ve Köylerindeki Türk Anıtları*. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir
- İçöz, O., Var, T., İlhan, İ., 2002. *Turizm Planlaması*. Turhan Kitabevi, Ankara
- Inskeep, E., 1991. *Tourism Planning: An Integrated and Sustainable Development Approach*. Van Nostrand Reinhold, New York
- İzto-İzmir Ticaret Odası, 2007. *İzmir İli İlçelerinin Ekonomik Profili ve Alternatif Yatırım Olanakları*. İzmir
- Gazete Dikili, 2011., Sayı: 9, Dikili. 17 Ocak 2011
- Gönlüğü, M., 2007. *Son Parşömen*. Bergama Kültür ve Sanat Vakfı Yayını, İzmir
- Kaplan, G., 2008. *Dikili-Çandarlı'da Kıyı Alan Kullanımı ve Kıyı Kullanımı Bilincinin Değerlendirilmesi*. Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İzmir
- Koçman, A., 1993. *İnsan Faaliyetleri ve Çevre Üzerine Etkileri Açısından Ege Ovalarının İklimi*. Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Yayın No: 73. İzmir
- Köfteoğlu, F., 2012. "Nemrut Turizm Birliği Kurulmalı!", <http://www.turizmaktuel.com/haber-14026>, Erişim tarihi: 09.01.2012
- Özdemir, G., 2006. "Resort Planlaması: Turizm Planlaması İçindeki Yeri ve Önemi", *Journal of Yasar University* **1** (3): 239-253

- Saxena, G., Clark, G., Olver, T., Ilbery, B., 2007. "Conceptualizing Integrated Rural Tourism", *Tourism Geographies*, **9** (4): 347-370
- Sertkaya-Doğan, Ö., 2005. "Dikili ve Çevresinde Turizm Faaliyetleri", *İstanbul Üniversitesi Coğrafya Dergisi*, **14**: 54-65
- Soykan, F., 2000. "Kırsal Turizm ve Avrupa'da Kazanılan Deneyim", *Anatolia Turizm Araştırmaları Dergisi*, Yıl: 11, Mart-Haziran, 21-33.
- Sözer, A.N., 1990. "Kozak Yaylacılığı Üzerine Bazı Gözlemler ve Notlar", *Ege Coğrafya Dergisi*, **5**: 1-9
- Ünlü-Yücel, S., 2005. *Turizm Üzerine Dosyalar: Ülke Raporları: Danimarka Turizm Profili*. TÜRSAB. http://tursab.org.tr/dosya/998/05hzdanimarka_998_997328.pdf
- <http://www.berto.org.tr/> Erişim tarihi: 15.10.2010
- <http://www.leman-sans-frontiere.org/> Erişim tarihi: 20.10.2009
- <http://www.espace-mont-blanc.com/> Erişim tarihi: 17.10.2009